

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ¹

Τὸ ἐγκώμιον ἀνδρὸς πολυκλαύστου, οἷος ὁ Ἀναστάσιος Βυζάντιος, ἤκιστα ἀρμόδιος εἶνε νὰ πλέξη φίλος, εἰς τοὺς ὀρθοκλυτοὺς τοῦ ὁποίου δὲν ἐστὲν ἄκομη τὰ δάκρυα. Καὶ θὰ ἦτο τοῦτο ἀποχρῶν λόγος, μεθ' ὅλην τὴν τιμητικὴν τοῦ Συλλόγου «Παρνασσού» ἐντολήν, ὅπως μὴ ἐμφανισθῶ σήμερον ἐνώπιον ὑμῶν ὡς ἐγκωμιστὴς ἐκείνου, μεθ' οὐ ἰσαδελφός μὲ συνέδεσε φιλία. Ἐσκέφθη ὁμως ὅτι ἐὰν δὲν θρηνώμεν δημοσίᾳ φίλον, ὀλοψύχως ἀγαπηθέντα, ἐκ φόβου μὴ ἢ εὐπάθεια τῆς καρδίας ἡμῶν κατακριθῆ ὑπὸ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος μεμψιμοιρῶν ὡς ἄκαίρος ἐπίδειξις αἰσθηματικότητος, τί εἶνε ἢ φιλία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἢ συμπληροῦσα τὴν ὑπαρξίν ἀνδρῶν ἀμοιβαίως ἐννοουμένων καὶ προσεγγίζουσα τὰς ψυχὰς ἡμῶν εἰς γλυκεῖαν ἐπαφὴν, ἀφ' ἧς ἀρχεται καὶ εἰς ἣν τελειοῦται ἢ κατὰ τὸν Goethe κατ' ἐκλογὴν συγγένεια;

Καὶ μὴ τάχα εἶνε ἀνάγκη νὰ συνεισφέρῃ τι ἐξ ἰδίων ἢ φιλία ἕνα φιλοτεχνηθῆ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἀναστασίου Βυζαντίου; Τοιαύτη μορφή δὲν ἀνήκε μόνον εἰς τοὺς στενωτέρου πρὸς αὐτὸν συνδεθέντας, οὐδὲ δύναται ἢ διάνοια τοῦ Βυζαντίου νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον θαυμασμοῦ διὰ μόνους τοὺς ἀγαπήσαντας αὐτόν, καίτοι σπανίως ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν ἠγαπήθη πλειότερον αὐτοῦ ἀνὴρ τόσον ἐνεργῶς ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ δημόσια καὶ ἐπὶ σπανιώτερον ἐθαυμάσθη ζῶν ἐτι, τόσον ἀνεπιφυλάκτως, ὑπὸ τῆς συγχρόνου κοινωνίας τῶν γραμμάτων ἄλλος πλὴν αὐτοῦ Ἑλλην λογογράφος. Ἡ ἀμέριστος αὐτῆ καὶ ἐνθουσιώ-

δης ἀγάπη πάντων τῶν γνωρισάντων αὐτὸν ἔχει ἴσως ἕνα εὐεξήγητον λόγον, ὅτι ὁ Βυζάντιος «ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῆς καρδίας», ὡς αὐτὸς εἶπε περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου. Ἄλλ' ὁ θαυμασμὸς ὃν διήγειρεν ὡς λογογράφος δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποδοθῆ εἰς ἀμοιβαιότητα αἰσθημάτων. Διότι πλὴν τοῦ μεγάλου τῆς Μυτιλήνης ἀποχωρητοῦ, οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ τῶν συγχρόνων ἐξίχθη εἰς τοσοῦτον ἀμίμητον κάλλος ὕφους. Καὶ ἐπέδρασε μὲν ἐπὶ τῆς γλαφυρότητος τοῦ λόγου αὐτοῦ ἢ εὐγένεια τῆς καρδίας τοῦ πολυφιλήτου ἀνδρός, ὡς ἢ μυστηριώδης ἐκείνη δύναμις, ἣτις ὠδήγησε τὸν χρωστήρα τοῦ Τσιανοῦ ἢ τοῦ Μάχαρτ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀρρήτου γλυκύτητος χρωματισμῶν, οὓς δεσμευόμενοι ὑπὸ ἀνεκρῶστου γοητείας ἀτενίζομεν διακεχυμένους ἐπὶ τῶν πινάκων τῶν μεγάλων διδασκάλων τοῦ μυστηρίου τῶν χρωμάτων· ἀλλ' ἐνέπνεε τὸν Βυζάντιον καὶ ἄλλη τις δύναμις εὐκολώτερον προσπίπτουσα εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἢ δύναμις ἢ ἐκ τῆς βαθείας μελέτης τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀντληθεῖσα, ἣτις ἀπεκρυσταλλώθη ἐν μέσῳ ἀτμοσφαιρας ἐξ ἐμψύτου κχλαιοσθησίας καὶ πρωτοτυπίας νοός καὶ θελοῦσης ὀξυνοίας. Εἰς τὸ ὕφος τοῦ Βυζαντίου ἀπετυπώοντο ἀγαστὸς ἀνδρὸς χαρακτήρ, εὐρεία μάθησις, ἀνεξάντλητος ἐτοιμότης καὶ πλοῦσια τῆς Θεῆας Προνοίας χαρίσματα. Τὸ συγγραφικὸν αὐτοῦ ἔργον εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν εὐρίσκεται ἠνωμένον καὶ ἀκέραιον εἰς ἕν ὅλον, ὥστε ν' ἀποθαυμασθῆ ὡς μεγαλοπρεπὲς τι καὶ ἀλώβητον μνημεῖον ὕφους ἐλληνικοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀλλὰ καὶ ἐγκατεσπαρμένον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡς προκύπτει πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν ἐνέχει ὅλην τὴν ἐπιβολὴν ἀρχαίου ναοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ εὐλαβὴς ἐξερευνητὴς ἀνακαλύπτει σήμερον μὲν ἐν ταῦθα τὰς στήλας καὶ παρεκεί αὐριον τὸν ἐφέστιον θεόν, ἀπὸ παλλεύκου μαρμαῦρου καὶ ὑπὸ σμίλης ἀριστοτέχνιδος λαξευθέντα. Δὲν ἦτον ἀπλοῦς δημοσιογράφος ὁ Βυζάντιος. Ἄλλ' ὡς οἱ περίρυστοι τῶν μεγάλων ἐποχῶν ἱστορικοὶ, οἱ συζήσαντες μετὰ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐξιστόρησαν καὶ συμμερισθέντες τῶν συγχρόνων αὐτῶν τὰς τύχας ἀπετύπωσαν ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν περιπετειῶν ἐκείνων ζωντανὰ τὰ κρατήσαντα τότε αἰσθήματα καὶ τὴν περὶ τῶν συμβάντων κρίσιν καὶ ἐχαρακτήρισαν δι' ὀλίγων λέξεων ἀμίμητως τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς τῶν καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, οὕτω καὶ ὁ Βυζάντιος μὲ δύναμιν ἀπαράμιλλον ἱστοριογράφου παρηκολούθησε πάντα τὰ συμβάντα τῆς τελευταίας τριακονταετίας καὶ συνεθρήνησε μετὰ τῶν συμπολιτῶν του ἐπὶ ταῖς ἀτυχίαις τοῦ ἔθνους καὶ ἔρρηξε κραυγὴν χαρᾶς ὡσάντις διεγέλασαν ἡμῖν ἐλπίδες αἰσιωτέρου μέλλοντος. Ἐκαστον χρονολογικὸν ἄρθρον καὶ ἐκάστη αὐτοῦ ἀνταπόκρισις ἀποτελεῖ γλαφυρὸν κερφάλιον τῆς συγχρόνου ἱστορίας θαυμασιῶς ἀναπαριστῶν τοῦ καθ' ἡμέραν ἔθνικοῦ ἡμῶν βίου τὴν κυματόεσσαν ἐξέλιξιν, οἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες χαρακτηρισμοὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν καὶ αὐτῆ ἢ τῶν συμβάντων ἀπλή ἀφήγησις ἀποτελοῦσιν εἰκόνας ἀνυπερβλήτου δυνάμεως.

Ἄλλ' ὁ Βυζάντιος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸς δημοσιογράφος. Ὅτε δ' ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀνεμίχθη

(1) Ἀπηγγέθη ἐντολὴ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσού» κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τελεσθῆν πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ Ἀναστασίου Βυζαντίου.